

רינונה של תורה

כתובת המערכת: מודיעין עילית, חסילת יוסף 3/10. טל' 08-9744220 © דוא"ל לתגובות ורשימת תפוצה: rg5740@gmail.com



מחילת נושק

וכן מצינו במדרש נוסף (שמו"ר ב, יט), "כי השבע השביע את בני ישראל" למה שני פעמים ["השבע השביעי"], אלא הוא [יוסף] נשבע להם שאין בלבו עליהם, והם נשבעים לו שאין בלבם עליו.

שועל, נחש, וכותל רעוע, ומי שמוחל לכל אדם

ומעשה נורא הביא בספר **מנורת המאור** (פ"ו, אהבת החברים) מדברי מדרש 'יהי אור' בהקשר זה של מחילת יוסף לאחיו. ר' אבא היה יושב בשער לוד וראה אדם אחד בא מן הדרך, והיה יגע מן הדרך. נכנס לחורבה אחת, וישב לו בצד כותל רעוע, וישן שם. כשהיה ישן, יצא נחש גדול מן החורבה, ופיו פתוח, והיה בא לאותו האיש לנשוך אותו. מיד יצא שועל אחד גדול וקפץ על הנחש והרגו. הקיץ אותו האיש משנתו, וראה הנחש מת לנגדו, מוטל על הקרקע. קם ממקומו אותו האיש, ומיד נפל הכותל, ונמלט ממנו.

ר' אבא כשראה כל זאת אמר, אדם זה שנעשו עימו ניסים כאלו, ודאי כשר הוא. בא ואמר לו, מה מעשיך, שהרי הקב"ה עשה עימך ניסים גדולים, ולא לחינם נעשו לך. אמר לו, מימי לא גמלתי רעה לשום אדם בעולם, ואדם שעשה לי שום רעה מחלתי לו מיד, ולעולם לא עליתי על מיטתי לישן בלילה עד שמחלתי לכל אדם שציער אותי, ולא הייתי חושש לאותה רעה שעשה לי, ולא די לי, אלא שמאותו היום ואילך הייתי משתדל בטובותו.

בכה ר' אבא ואמר, גדולים מעשיו של זה ממעשיו של יוסף הצדיק, **שאינו יוסף מחל עלבונו לאחיו**, מפני שהיו אחיו, והיה ראוי למחול להם, אבל זה, שמוחל עלבונו לכל אדם, גדולים מעשיו, וראוי הוא שיעשה הקב"ה עימו ניסים גדולים. ומפורש בדברי המדרש שיוסף מחל לאחיו.

'מלמד שכל אחד ואחד היה פושקו ובוכה'

והנה, **בש"ו"ת רש"י** (ס"ו רמ"ה) נשאל על מעשה שהיה שראובן היכה את שמעון ובזוהו, ונשבע שמעון שלא ימחל לו, ואח"כ נתחרט ורצה למחול לראובן ולחיות עימו באהבה וחובה. ונשאל בזה רש"י ב' שאלות, א. האם שבועה זו נחשבת כשבועה לבטל את המצוה. ב. ועוד נשאל, שאף אם נניח שהשבועה חלה, האם אסור לו לנשקו ולנהוג עימו בחיבה [כי שמא מורה הנשיקה על מחילה, והרי אסור לו למחול מחמת השבועה].

והשיב **רש"י**, שהשבועה חלה, ואי"ז שבועה לבטל את המצוה [יעוי"ש בטעם הדבר]. ועל דבר השאלה השניה השיב, שאסור לו לנשקו, **כיון שנשיקה נחשבת כמעשה מחילה**, כמבואר בספר **שמואל** (ב, פ"ד) שלאחר שהרג אבשלום בן דוד את אחיו אמנון, כעס עליו דוד, ואחר זמן כשנתפייס דוד נשק לאבשלום, ולא הוזכר בכתובים שאמר שהוא מוחל לו, הגם שמן המקראות מוכח שמחל לו, ועל כרחך שהנשיקה לכשעצמה הינה מעשה מחילה.

וכתב בספר **חבצלת השרון** (בראשית ע"ג תרמ"ד), שמדברי רש"י יש להוכיח שיוסף מחל לאחיו, שהרי נשק להם, וכפי שנאמר (פ"ט טו) "וינשק לכל אחיו ויבך עליהם, ואחרי כן דברו אחיו איתו", ונשיקה כמוה כמחילה. [ובמדרש **תנחומא** (ח, א) אמרו, 'וינשק לכל אחיו, **מלמד שכל אחד ואחד היה מנשקו ובוכה**, שנאמר וינשק לכל אחיו ויבך עליהם!].

'יוסף תפס את חסידות'

ובספר חסידים (ס"ב ס"א) כתב, 'אין חסיד אלא מי שמעביר על מדותיו. כשבאים בני אדם שחטאו ועשו לו שלא כהוגן, ועתה מתחרטים ומבקשים מחילה ממנו, ומה שיש בידם לתקן מהמעוות אשר עשו הם מתקנים, ועל אשר לא יוכלו לתקן מתחרטים ומבקשים מחילתו, ואומרים לקבל דין ככל אשר יגזור עליהם, ואף שרואה שבידו לעשות להם רעה ולהשיב להם גמולם מוחל להם בלב שלם ואינו עושה עמהם רעה, מפני זה נקרא חסיד. **וכן בני יעקב כשחטאו ליוסף מחל להם ולא שילם להם גמולם**.'

הנה יש לעמוד ולהתבונן בשאלה חשובה ויסודית בפרשה זו העוסקת בהתגלותו של יוסף לאחיו. והיא, האם יוסף מחל מחילה גמורה לאחיו על אשר מכרוהו וגרמו לו להתגלגל למצרים, ולצער וליסורין, או שמא לא מחל להם. ולהלן נראה כי יש בזה תמיהות וסתירות רבות בדברי התלמוד והמדרשים ומפרשי המקרא.

ובהשקפה ראשונה נראה, כי לא זו בלבד שיוסף מחל לאחיו, אלא שאף השתדל בכל מאדו לרצותם ולפייסם כדי שלא יתביישו. וכפי שאמר להם (פ"ה ט"ז), "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מكرתם אותי הנה, כי למחיה שלחני אלהים לפניכם וגו', ולהחיות לכם לפליטה גדולה. ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וישימני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו".

וכן פירש **רבי יוסף בכור שור**, 'אל תעצבו וגו' כי למחיה לכם ולכל העולם שלחני אלהים וגזירת המקום היתה. ואם כיוונתם לאכול בשר חזיר ועלה בידכם בשר טלה, כי "לא יאונה לצדיק כל און", **ובזאת ניכר כי הקב"ה חפץ בכם ומגלגל טובות על ידכם**.'

וכעין זה פירש **האור החיים הקד'** (פ"ה ט"ז), 'ועתה לא אתם שלחתם וגו'. פירוש, שרצה להסיר מלבם לבל יחשבו כי ישנאם על אשר נתאכזרו עליו, ויהיה בעיניהם דבר רחוק שיהיה לב יוסף נכון עימם, לזה אמר להם, **כי עתה אחרי ראותו כל הנמשך מירידתו מצרים ידע כי המעשה היה מאת ה', והם שליחותו ית' עשו ולא שליחות עצמם, ובה אין מקום לשמור להם איבה, ולא להרחיק מדת האחוה מהם**.'

יוסף טען שאחיו עשו כדן שאל"כ לא היתה נצמחת

טובה סכך

צא ולמד עד היכן הגיע פיוסו של יוסף לאחיו, מדברי **החתם סופר** שפירש כי באומרו "כי למחיה שלחני אלהים לפניכם" נתכוון יוסף לומר שאחיו צדיקים וטובים יותר ממנו. כי הנה בלאו הכי היו צריכים בית יעקב לרדת למצרים מפני התחלת גלות מצרים [כדברי חז"ל (שבת ט"ז) 'ראוי היה יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו], ולכך אמר להם יוסף שהדברים מוכיחים שהם יותר צדיקים ממנו, כי הם ירדו למצרים בכבוד גדול, לגור אצל אחיהם השליט בכל הארץ, אך הוא ירד למצרים כעבד, כי כן ראוי מפאת גזירת גלות מצרים, אלא שחסד עשה עימו האלקים, שנמכר ע"י אחיו ולא ע"י גזלנים. וזהו שאמר "למחיה שלחני אלקים לפניכם", דהיינו שהקרה ה' אותי ליפול בידכם ולא בידי אחרים. וכל זה מגודל ענוותנותו שחפץ לפייס את אחיו שלא יתביישו מחמת מה שעשו לו.

ובדרך זו פירש **הכתב סופר** (פ"ה ט"ז), שיוסף אמר לאחיו, שלא יעצבו על שעשו עימו רעה, כי כדן עשו במה שדנו אותו כמוציא דיבה, שאל"כ לא היתה נצמחת להם טובה מזה, ולא היתה מתגלגלת להם מחיה ע"י כן. וז"ש "אל תעצבו וגו' כי מكرתם אותי, כי למחיה שלחני אלקים" וסיבב הדבר לטוב לכם, וע"כ שמנוקים אתם לשמים.

ולכאורה מוכח מהפירושים הנ"ל שיוסף מחל לאחיו, שהרי אם השתדל לפייסם כ"כ באומרו כי הכל מאת השי"ת, א"כ ודאי שלא היתה בליבו הקפדה עליהם.

מי שמחל ואמר "לא אתם שלחתם אותי הנה"

וראיה מפורשת לכך שיוסף מחל לאחיו מצינו בדברי **המדרש רבה** (אסתר ז, ט), 'אמר רבי יששכר, ומה אם מי שמחל ואמר "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וגו'" ר"ה עד היכן היא, שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים, מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה'. ונתבאר בזה שיוסף מחל לאחיו, באומרו להם כי מאת ה' יצא הדבר.

ולפי"ז יש לפרש באופן נפלא את מה שמצינו שיוסף נקרא חסיד, וכדברי הזוה"ק (פר וישב), ויהי ה' את יוסף וגו', ר' יוסי פתח (תהלים לו, כח) כי ה' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו". וכן דרשו (ויקרא"ש פר' שלח רמז תשמג) 'כל הצדיקים תפסו כל אחד ואחד אומנותו, אברהם תפס את המילה, יצחק תפס את התפילה וכו', יוסף תפס את החסידות שנאמר "ויהי ה' את יוסף ויט אלו חסד". ולדברי הספר חסידים הנ"ל יתבאר כי בין היתר נקרא יוסף 'חסיד' ע"ש חסידותו היתירה, שמחל לאחיו בלב שלם ולא הקפיד עליהם כלל ועיקר.

ש"א נא" ר"ת שור אריה נשר אדם

ברם, ישנם הסוברים שיוסף לא מחל לאחיו. כי הנה לאחר מות יעקב שלחו האחים לאמור ליוסף (בראשית ג, יז) "אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמולך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך", והיינו שביקשו ממנו מחילה וסליחה, וכפי שמצינו במסכת יומא (יב) שלמדו מכך הלכות פיוס וריצוי ומחילה. (וראה חת"ס (בראשית ג, יז) שכתב בשם מהר"ש אסטרומלי, שהאחים רמזו ליוסף שאם יהיה אכזרי ולא ימחל להם, לא תיקבע במרכבה עליונה תבנית שור (שהרי יוסף נמשל לשור), וזהו "ש"א נא" שהוא ר"ת שור אריה נשר אדם". ולכך נתכוונו באמרו "אביך ציוה לפני מותו", שהרי יעקב אמר ליוסף "אל שד-י נראה אלי" שהוא ר"ת "ש"א נא", כנגד אריה שור נשר ואדם).

ולאחר מכן נא' "ויאמר אליהם יוסף, אל תיראו כי התחת אלהים אני, ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות עם רב. ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם".

וכתב על כך רבינו בחיי, ויהנה אחיו בקשו ממנו מחילה, ולא פירש הכתוב שמחל להם, וכבר ביארו חז"ל (יומא פה-) שכל מי שחטא לחבירו ועשה תשובה אינו נמחל לעולם עד שירצה את חבירו. ואע"פ שהזכיר הכתוב "וינחם אותם וידבר על לבם" ונראה בזה שהיה להם ריצוי מיוסף, מכל מקום לא ראינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף ולא שיודה להם שישא פשעם, ואם כן מתו בעונשם בלא מחילת יוסף, ואי אפשר להתכפר עוונם רק במחילתו, ועל כן הוצרך העונש להיותו כמוס וחתום להיפקד אחר זמן בעשרה הרוגי מלכות'.

וכן פירש האור החיים הקד' (ע"פ פ"י י"ט), "כי התחת אלהים אני" וגו', פירוש, אם אתם חייבים עונש על הדבר, אלהים שופט, ולא אנקום ולא אטור. וטעם שלא מחל להם, אפשר לצד שבני נח אין הדבר תלוי במחילתם כי יחטא אדם לחבירו, כמו שתאמר גזלו ומחל הנגזל אינו פטור הגזלן ממימתה' [יתכן שכוונתו שחיוב המיתה אינו כלפי חבירו אלא כלפי שמים ולכך לא תועיל מחילה].

ונמצא שעל אף שיוסף ניחם את אחיו ודיבר על ליבם, מ"מ לא היתה זו מחילה על עצם המכירה. (וראה בפירושו האברבנאל (בראשית פ"ט), שהאחים שלחו לומר כן ליוסף עוד בהיותם בארץ כנען לאחר שקברו את יעקב, כי רצו לדעת אם כוונתו להרע להם, שא"כ ישארו בכנען ולא ישוּבו מצרימה. ולכך ניחמם יוסף ודיבר על לבם כדי להסיר יגונם ופחדם, וזו שבו עימו מצרימה).

יישוב דעת רש"י בענין מחילת יוסף לאחיו

ואכן יש להקשות לדעת רש"י שיוסף מחל לאחיו כשנשק להם, שא"כ מדוע הוצרכו לבקש הימנו שוב מחילה לאחר מות יעקב. אמנם אין זה קשה, כי רש"י לשיטתו (בראשית ג, טו) שלאחר מות יעקב לא קירב יוסף את אחיו, שהיו

רגילים לסעוד עמו על שולחנו, ומשמת יעקב לא קירבן. ולכן חששו האחים שמא שוב מקפיד יוסף עליהם, ולכך ביקשו את מחילתו.

ולפי"ז יש ליישב לשיטת רש"י את קושיית רבינו בחיי, שלא הזכיר הכתוב בפרשת ויחי שיוסף נענה לאחיו ומחל להם. והיינו משום שלדעת רש"י כבר מתחילה כשנישק יוסף את אחיו מחל להם, אלא שלאחר מות יעקב כשראו שאינו מקרב אותם, חששו שמא נתעוררה הקפדה אצלו ולא מחל להם מתחילה בלב שלם, ולכך ביקשו שימחל להם, ויוסף ניחמם ודיבר על ליבם שכבר מתחילה מחל להם, ואין בליבו שום הקפדה עליהם. ומשום כן לא הוזכר בפרשת ויחי שיוסף מחל להם, כיון שמחל להם זה מכבר בשעה שנתגלה להם.

הוכחת הגרי"ש אלישיב שיוסף לא מחל לאחיו

ובשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל הביאו ראה לדעת רבינו בחיי, מדברי הגמ' ביומא (יב) 'כל המבקש מוטו [מחילה] מחבירו אל יבקש ממנו יותר משלש פעמים', ולמדו זאת ממ"ש האחים ליוסף "אנא שא נא, ועתה שא נא" (כי "נא" הוא לשון בקשה). והנה אם נאמר שיוסף מחל לאחים אחרי בקשתם, א"כ יש לתמוה מה ראה משם, והרי לעולם יתכן שצריך לבקש מחילה פעמים רבות עד שימחל לו חבירו, אלא שיוסף נעתר כבר לבקשת אחיו ומחל להם, ושוב לא היה להם על מה לבקש מחילה. ועל כרחך שיוסף לא מחל להם.

ב' חטאים היו בכירת יוסף

והחיד"א בבבית עולם (על ספר חסידים סימן יא) הקשה על דברי האומרים שיוסף מחל לאחיו, שא"כ מדוע אמרו בפרקי דר"א (פ"ב) שגלות מצרים היתה בעוון חטא מכירת יוסף, וכן דרשו (סו"ט י"ד, ב"ה) שגזירת המן היתה מחמת עוון זה. וכן ידוע כי הריגת עשרה הרוגי מלכות אירעה מחמת כן. וע"כ שיוסף לא מחל להם, ולכך נותר החטא תלוי ועומד לדורות.

ותירץ, שהשבטים חטאו בשתיים, החטא האחד הוא בעצם מכירת יוסף, שחטאו בזה כלפיו באשר גרמו לו צער רב. ועוד חטאו כלפי שמים מחמת החילול ה' שנוצר ע"י פרסום הענין שהשבטים מכרו את אָחִיהֶם. ולכך אף שמחל להם יוסף, מ"מ עדיין נותר החטא כלפי שמיא שלא נמחל ונותר להיפרע לדורות.

וכן פירש בספר פנים יפות (בראשית ג, טו) את דברי יוסף "התחת אלהים אני" שהשיב בזה לאחיו כי הגם שעל כבודו מחל להם מכל מקום על כבוד שמים אין בידו למחול.

לשמיעת שיעורי הרב ראובן גולץ ב'קול השון' חיינו

03-6171001. לשידור החי יש להקיש כוכבית.

לשיעורים מוקלטים יש להקיש ברצף 1-2-48-1-1.

לשיעור ב'אור החיים' הקד' על הפרשה

הקישו 1-1-2-48-3.

העלון מוקדש לע"ג

שמואל בן שלמה ז"ל ואדעי ישראל בן מאיר דב ז"ל וינבך שוקראלה בן סלנטנט ז"ל דודפור שלום רפאל בן עפיה ז"ל ירימי יעקב בן יוסף ז"ל גהלי אילנה בת נואיבר ע"ה גד נעים בן נתון ז"ל אסחייק איליהו בן שרה ז"ל ויטמן עוז מנטה מרגלית בת רזולה ע"ה זרוק שרה בת סעידה ע"ה כהן תנצב"ה

העלון מוקדש לע"ג

ג'ולייט בת רחל ע"ה חוה ר חוואשו יצחק בן יהודה ז"ל רוקח אברהם בן סולטאנה ז"ל דימרי מארג'נה בת ג'והרה ז"ל ויטמן עוז מרים בת מנטינה ע"ה רוקח חיזקיה בן מזל ז"ל בניטה משה בן חלימה וסאלם ז"ל ג'מיל ימנה בת סעדה ע"ה אלפאסי חנה בת ידידה ע"ה אליהו יצחק בן שמחה ז"ל מלמד תנצב"ה

העלון מוקדש לע"ג

ר' בנימין בן משה ז"ל קומה סרת שרה בת רחמה ע"ה קומה רחל בת סאלחה ע"ה מעברי נאז'ה מזל בת תאג'ה ע"ה סלמי אליהו בן זוהרה ז"ל אטיאס יצחק בן לונה ז"ל טובול רבקה בת מרים ע"ה משמור ורדה בת יוסף ע"ה גהלי שלמה בן טאוס ז"ל סלמי יהודה בן יצחק ז"ל שמעוני תנצב"ה

קורא נכבד! עלון זה י"ל בחלק מפעילויות מוסדות "דרכי תורה" החובות. בנוסף לכך קיימים: כוללים לאברכים מצויינים. בימ"ד להוראה ולרבנות. כולל ערב. כולל בין הזמנים. כולל יום שישי. כולל פנסיונרים. קרן "פותח את ידך" - סיוע למשפחות נערכות. וכן הנצחה לע"ג הנפטרים. אם ברצונך להיות שותף למפעל אדיר של תורה וחסד במשך כל ימות השנה, צור קשר עם הנהלת המוסדות, והבא ברכה אל ביתך!

כתובת המשרד: רח' מרגולין 12 החובות. טל' 08-9452903. פקס: 153-89452903. דוא"ל: salami1@bezeqint.net
כמו כן ניתן לתרום לפעילות המוסדות ולהקדשות והנצחות בעלון ע"י הפקדה בבנק הדואר ה-795528 ע"ש "דרכי תורה"